

## TALABALARNI AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHGA O'RGATISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH

**Noraliev Sardor Nurislom o'g'li**

DTPI. Axborot texnologiyalari kafedrası o'qituvchisi

**Normurodov Sadriddin Salim o'g'li**

DTPI. Axborot texnologiyalari kafedrası o'qituvchisi

### ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada talabalarni axborot texnologiyalaridan foydalanishga o'rgatish va samaradorligini oshirish yo'llari ko'rib chiqildi. O'rganilayotgan mavzu bo'yicha normativ-huquqiy baza, ilmiy-metodik adabiyotlar tahlili asosida alohida fanlarni o'rganishda axborot texnologiyalarini joriy etishning o'ziga xos xususiyatlari aniqlandi.

**Kalit so'zlar:** Ta'limda axborot texnologiyalari, talabalar, kompyuterlashtirish, elektron ta'lim.

### KIRISH

Hozirgi kunda mamlakatimizning ko'plab fuqarolari zamonaviy ta'lim tizimiga faol qiziqish bildirmoqda. Axborot texnologiyalari inson faoliyatining barcha jabhalarida qo'llaniladi, jamiyatdagi axborot oqimlari yordamida tarqaladi va global axborot makonini tashkil qiladi. Bugungi kunda dunyoda ular yanada keng tarqalmoqda, chunki jamiyat axborotni yangilashga muhtoj. Jamiyat hayotining deyarli barcha sohalarida axborot texnologiyalaridan foydalaniladi. Ushbu jarayonning markaziy qismi ta'limni kompyuterlashtirishdir. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi o'quv jarayonini axborotlashtirishga katta e'tibor qaratmoqda, chunki axborot texnologiyalaridan foydalanish talabalarga o'qitishning pedagogik usullarini sezilarli darajada oshirmoqda [1].

Kompyuter texnologiyalari inson faoliyatining barcha sohalariga kirib keldi va kirib kelmoqda. Elektron kompyuterlar ishlatilmaydigan biron bir sanoatni tasavvur qilib bo'lmaydi. Ta'lim sohasi ham bundan mustasno emas va kompyuterlashtirish jarayonidan o'tdi. Bundan tashqari, kompyuterlar o'rganishning qo'shimcha vositasi sifatida emas, balki uning samaradorligini sezilarli darajada oshirish uchun mo'ljallangan ajralmas ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida qaraladi [2].

Ta'limni axborotlashtirishning global maqsadi postindustrial jamiyat talablariga javob beradigan ta'lim sifati samaradorligini tubdan oshirishdan iborat. Global maqsad ko'p faktorli bo'lib, bir qator kichik maqsadlarni o'z ichiga oladi: talabalarni axborot jamiyatida hayotning barcha jabhalarida to'liq va samarali ishtirok etishga tayyorlash, ta'lim sifatini oshirish, ta'limning qulaylik darajasini oshirish, milliy ta'lim tizimining axborot integratsiyasi jahon hamjamiyatining infratuzilmasi asosida rivojlanmoqda.

### **MUHOKAMA VA NATIJALAR**

Axborot texnologiyalarining o'quv jarayoniga samarali integratsiyalashuvining sharti - bu o'qituvchi va talaba orasidagi boshqaruv multimedia muhitining mavjudligi, uning tuzilishi axborot texnologiyalarining barcha tarkibiy qismlarini va ularga kirishning yagona interaktiv usulini o'z ichiga oladi.

Ta'limni axborotlashtirishning pedagogik texnologiyalari ta'sir etuvchi didaktik tamoyillar qatoriga quyidagilar kiradi: faoliyat tamoyili; mustaqillik tamoyili; tarbiyaviy ishning jamoaviy va individual shakllarini birlashtirish printsipi; motivatsiya printsipi; nazariya va amaliyot o'rtasidagi bog'liqlik printsipi; samaradorlik printsipi [3].

Axborot texnologiyalari rivojlanishining hozirgi bosqichini tahlil qilish, ulardan ta'limda foydalanish zamonaviy kompyuterlarning texnik va dasturiy ta'minoti imkoniyatlari, global va mahalliy tarmoqlar hamda ularni qo'llash darajasi o'rtasidagi ziddiyatlarni aniqlash imkonini berdi.

Jamiyatimizda ro'y berayotgan jadal o'zgarishlar ta'lim tizimi oldida zamonaviy iqtisodiy, axborot-ijtimoiy, ekologik va ma'naviy-axloqiy talablarga moslasha oladigan shaxsning yangicha mentalitetini shakllantirish murakkab vazifani qo'ymoqda. Har qanday metodologiya yoki pedagogik texnologiya ma'lumotni o'quvchi tomonidan eng yaxshi o'rganishi uchun qanday qayta ishlash va uzatishni tavsiflaydi. Ya'ni, har qanday pedagogik texnologiya axborot texnologiyasi bo'lib, u ta'limning axborot vositalari, ta'lim shakli va maqsadlari o'zgarishiga qarab o'zgarishi mumkin [1].

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy faoliyatida yangi axborot texnologiyalarini qo'llashning ba'zi muammolarini ko'rib chiqing:

- ta'limda telekommunikatsiya va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish masalalari ochiqlicha qolmoqda;
- ta'limda axborot texnologiyalaridan foydalanish zarurati asoslanmagan;
- multimedia texnologiyalarini amaliy faoliyatda qo'llash uchun pedagoglar o'rtasida qanday bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish kerakligi haqidagi tizimli izlanishlar yo'q;
- multimedia o'quv qurollaridan foydalangan holda turli fanlarni o'rganish metodikasi ishlab chiqilmagan;

- o'quv materialini mazmunini taqdim etishning uslubiy muammosi.

O'quv materialini mazmunini taqdim etishning uslubiy muammolari bugungi kunda ta'limda axborot va telekommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning potentsial va real imkoniyatlari o'rtasidagi tafovutning asosiy sabablaridan biridir. Ushbu muammolarni hal etish axborot-telekommunikatsiya texnologiyalari rivojlanishining jadal sur'atlaridan orqada qolmoqda va jiddiy e'tiborni talab qiladi. O'quv materialining to'g'ri axborot ishlab chiqilmaganligi o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalarining noyob imkoniyatlaridan foydalanishni qiyinlashtiradi. O'quv materialini taqdim etish uchun turli tuzilmalarni talab qiladigan o'rganishga faol yondashuv bilan bog'liq muammolarni hal qilish zarurati mavjud [3].

Shuni ta'kidlash kerakki, o'quv materialining mazmunini rejalashtirish va ishlab chiqishda o'qituvchi faoliyatining asosiy uch komponentini - o'quv materialini taqdim etish, amaliyot, fikr-mulohazalarni hisobga olish kerak. Ta'lim mazmunini o'zgartirish o'qituvchidan uslubiy jihatdan yuqori kasbiy va axborot kompetentsiyasini, pedagogika, psixologiya, informatika, matematika sohasidagi bilimlarni talab qiladi. O'qituvchi o'zining barcha bilimlarini ishlab chiqish va joriy etishni o'z ichiga olgan zamonaviy pedagogik o'qitish texnologiyalari asosiga o'tkazishi kerak.

Ta'limga yangi axborot texnologiyalarini joriy etish ta'lim g'oyalari va mazmunini doimiy ravishda yangilab borish, yangi texnologiyalarni har tomonlama o'rganish va amaliyotga joriy etishga qodir yangi pedagog kadrlar tayyorlashni taqozo etadi. Bo'lajak fan o'qituvchilariga axborot texnologiyalaridan foydalanishni o'rgatish metodikasini ishlab chiqish zarur.

Pedagogika oliy o'quv yurti bitiruvchisi axborotni izlash, to'plash va qayta ishlash mexanizmini mukammal egallashi, g'oyalar, tushunchalar, jarayonlarning ifodasini vizual idrok eta olishi va har xil turdagi axborotlardan foydalanish orqali o'z fikrini ifoda eta olishi kerak. Pedagogik oliy o'quv yurtida o'qiyotgan bo'lajak o'qituvchilar tayyorlashning muhim vazifalari kompyuter texnologiyalarini o'zlashtirishlari va ularni fanni o'rganish va o'qitishda qo'llay olishlaridir.

Pedagogika oliy o'quv yurtlari amaliyotida o'quv jarayonida bilim quroli sifatida yangi axborot texnologiyalaridan faol foydalanish uchun muhit bo'lib xizmat qiladigan bunday kursni tashkil etish tajribasi deyarli yo'q. Umumiy texnik fanlarni o'rganishda kompyuter texnologiyasidan o'quv jarayonida o'qitish vositasi sifatida foydalanishga bir nechta urinishlar mavjud. Binobarin, pedagogik universitetlarda bu muammo yetarli darajada rivojlanmagan (bir tomonlama) [2].

Yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalarini o'qitish samaradorligini oshiradi, agar:

- talabalar uchun ta'lim jarayoniga nisbatan kompyuter modellashtirish tizimlarining mazmunini tanlash mezonlari ishlab chiqilgan;

-dastur-pedagogik tizimlarning mazmuni yoritilgan va axborot vositalaridan foydalanish usullari tanlangan;

- kompyuter modellashtirish va loyihalash tizimlarini o'quv jarayoniga moslashtirish amalga oshirildi;

- pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalari uchun o'quv jarayonida kompyuter modellashtirish tizimlaridan foydalanish ularning axborot, kasbiy va uslubiy tayyorgarligini oshirish bilan birga, ilmiy-tadqiqot ishlari ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi ko'rsatilgan. Yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy ta'limning o'tkir muammolarini hal qilishga olib keladi, bunda ta'limning texnologik quyi tizimining rivojlanishi boshqa barcha quyi tizimlarda: pedagogik, tashkiliy, iqtisodiy va hatto nazariy va uslubiy jihatdan sezilarli darajada ta'sir qiladigan ta'lim tizimining asoslari tub o'zgarishlar bilan birga keladi.

Shunday qilib, ta'limni axborotlashtirish o'quv jarayonining muayyan tomonlarini o'zgartirishga olib keladi. Talaba va o'qituvchining faoliyati axborotlashtirishga o'tmoqda. Talaba katta hajmdagi turli xil ma'lumotlardan foydalanishi, ularni to'plashi, qayta ishlashi mumkin. O'qituvchi odatiy mashg'ulotlardan ozod bo'lib, o'quv jarayonini o'rganish, talabaning rivojlanishini kuzatish imkoniyatiga ega bo'ladi. Umuman olganda, o'qituvchilar ta'lim jarayonida shakllangan o'qitish usullaridan axborot texnologiyalaridan foydalanishga o'tishga tayyor emaslar. Kompyuterlar asosan qo'shimcha o'quv quroli sifatida ishlatiladi.

Axborot texnologiyalaridan foydalanish ta'lim faoliyatini takomillashtirishga yordam beradi, o'quv jarayoni sifatini oshiradi va o'quvchilarning individual faoliyati samaradorligini oshiradi. Shuningdek, o'quv jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish ta'limni axborotlashtirishning zamonaviy texnologiyalari va vositalarini ishlab chiqish va qo'llash bo'yicha malakali mutaxassislarini tayyorlaydi.

Ta'limni axborotlashtirish jarayonini rivojlantirishning zamonaviy tendentsiyalarini tahlil qilish, uni jamiyatning kelajakdagi ilmiy-texnikaviy, ijtimoiy iqtisodiy va ma'naviy taraqqiyoti manfaatlaridan kelib chiqib oqilona tashkil etish natijasida murakkab va o'ta dolzarb ilmiy, tashkiliy ahamiyatga ega va ijtimoiy muammoni keltirib chiqaradi. Ushbu muammoni hal qilish uchun ta'lim sohasidagi mutaxassislarining uzluksiz o'zaro hamkorligi, shuningdek, bu o'zaro hamkorlikni davlat tomonidan samarali qo'llab-quvvatlash zarur [3].

## **XULOSA**

Axborot texnologiyalari asosiy ta'lim vazifasidan tashqari o'quvchining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi, dunyoqarashini kengaytiradi. Asosiy fanlardan tashqari, talaba qo'shimcha ta'lim olishi mumkin, masalan, dasturlash tilini o'rganishni boshlashi, onlayn kurslardan, simulyatorlardan foydalanishi va istalgan ijtimoiy tarmoqda muloqot qilishi mumkin. Yashash joyi va yoshidan qat'iy nazar bilim

olishingiz mumkin. Hozirgi vaqtda butun dunyo bo'ylab tarmoq va turli xil dasturiy mahsulotlar o'z assortimentida xilma-xildir. Aynan axborot texnologiyalarining rivojlanishi tufayli qo'shimcha ta'limni davom ettirish g'oyasi to'liq amalga oshirilmoqda. Shuningdek, axborot texnologiyalari ko'proq odamlarni o'rganishga, turli tadqiqot loyihalarini amalga oshirishga, innovatsion loyihalar va maqolalar yaratishga undaydi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish talabalarni zamonaviy axborot jamiyatida hayotga va mehnatga tayyorlash uchun zarurdir.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)**

1. Нурматов С.М. Теоретические основы и методология использования мультимедийных технологий в обучении. Автореферат диссертации ... доктора педагогических наук. Санкт-Петербург, 2020.
2. Rustambekov M.M. O'zbekiston Respublikasi maktablarining ta'lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish. M.: Тенденции развития высшего образования в новых условиях, 2021.
3. Akhmedova, M. M., & Khomidova, M. M. K. (2021). Modern methods and technologies in teaching literature. *Scientific progress*, 2(3), 317-325.
4. Principles of Information Systems. Stair Ralph Stair George Reynolds. Principles of Information Systems. 13th Edition.
5. M.Aripov, M.Muhammadiev. "Informatika, informatsion texnologiyalar". Darslik. T.: TDYuI, 2005 y.
6. R.Xamdamiyov va boshqalar. Ta'limda axborot texnologiyalari. Uslubiy qo'llanma. Toshkent, "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", 2010.